I
12739

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I
2.739

I. GĂVĂNESCUL

Demnitatea unui Ministru...

sau

Cum scade prestigiul autorității publice

Faisons apparaître dans l'égoïsme triomphant l'ignominieuse déronte de toute noblesse.

Clemenceau.

(Préface de la *Mêlée Sociale*).

BUCUREȘTI

„SPERANȚA", INSTITUT DE ARTE GRAFICE
3, — Strada Pătrașcu-Vodă, — 3

1909.

Prețul 50 bani.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Proprietatea Bibliotecii
Universitatii Iasi
I - 12739

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

J. 24.412
1094.
1910.

CUM SCADE

PRESTIGIUL AUTORITAŢII PUBLICE

STUDIU DE PSIHOLOGIE SOCIALĂ

CU EXEMPLE LUATE DIN

Activitatea d-lui ministru al instrucţiei SPIRU HARET

DE

I. GĂVĂNESCUL

Faisons apparaître dans l'égoïsme triomphant l'ignominieuse déroute de toute noblesse.

Clemenceau.

(Préface de la *Mêlée Sociale*).

1094
1910

BUCUREŞTI

„SPERANŢA", INSTITUT DE ARTE GRAFICE
3, — Strada Pătraşcu-Vodă, — 3
1909.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
703610
B.C.U. IASI

- 6 JUL. 1951
R-24.412
316.6(498)

CUM SCADE

Prestigiul autorităţii publice

Studiu de psihologie socială

cu exemple luate din

Activitatea d-lui ministru al Instrucţiei

SPIRU HARET

Autoritatea publică nu este o invenţie omenească, un product al convenţiei deliberate. S'a născut din o necesitate biologică socială. Indeplineşte un rol în viaţa colectivă.

Prestigiul ei atîrnă de îndeplinirea acelui rol; şi, la rîndul său, îndeplinirea rolului e condiţionată de prestigul cîştigat. Atâta stimă şi supunere îţi insuflă un organ public, învestit cu autoritate de stat, cât este evidenţa că funcţionează în vederea scopului ce l'a creat. Şi apoi, atâta putere funcţională efectivă are autoritatea publică în îndeplinirea scopului său social, cât

supunere spontană întâmpină în sufletul cetăţenilor convinşi.

Fenomenele sociale au legi ca şi cele fizice: nu se pot comanda. După cum scânteia electrică nu ese din maşină de porunceală, ci numai dacă îndeplineşte anumite condiţii, tot aşa *prestigiul* autorităţii, care face posibilă realizarea scopului ei social, nu se obţine numai prin simplul act al aşa zisei „veniri la putere". Trebuesc îndeplinite anumite condiţii: condiţii de pricepere şi cuminţenie, condiţii de demnitate şi hotărâre, de desinteresare şi devotament pentru scopul firesc al slujbei publice în stat şi societate.

Dacă una din aceste condiţii lipseşte, prestigiul scade. Cu cât lipsesc mai multe, prestigiul se apropie mai mult de zero.

Să considerăm bunioară cazul priceperii.

O administraţie superioară, care nu şi pricepe bine rostul, care nu vede lămurit ţinta activităţii sale publice; nu cunoaşte căile ce duc la dânsa; nu este orientată positiv şi temeinic în lumea fenomenelor sociale de administrat; nu s'a pătruns de legile lor fundamentale, în connexul cărora e chemată să se mişte,—e condamnată la stâr-

piciune şi la ridicol. Incapacitatea zădărniceşte acţiunea. Mecanismul social şi de stat se învârteşte pe loc, sau anapoda: iea câmpii. O funcţiune publică rătăcită, zăpăceşte dacă nu chiar împiedică viaţa socială în desvoltarea ei firească. Legi şi regulamente cari se dezic şi se contrazic, măsuri şi dispoziţii cari se bat în cap—iacă semnul nepriceperii.

Multe din condiţiile necesare ale prestigiului autorităţii publice s'ar căuta în zadar în manifestările autorităţii noastre şcolare superioare de azi. Două din ele însă lipsesc în mod mai bătător la ochi: *priceperea* şi *demnitatea*. De cea din urmă mă voiu ocupa mai mult aci.

Priceperea? Asupra ei nu voiu insista, deocamdată Inchipuiţi-vă un om „politic", care îşi face o faţă din ignoranţa sa în materie de sociologie; care, învinuit că face socialism, spune cu mândrie inconştientă că nici nu ştie ce e socialismul; care se laudă că nu citeşte decât «Universul», şi, în elaborarea proectelor de legi, dă dovadă că nu cunoaşte nici Constituţia ţării. Se poate zice de un astfel de om că e pregătit pentru cariera «po-

litică»? Are el priceperea de cârmuitor al societății?

Tot atît cât ar avea în meseria lor un medic, care n'ar avea idee de medicină — ca medicul fără voie al lui Molière — sau un inginer, or arhitect, care n'ar fi învățat ingineria și arhitectura.

Astfel de oameni sunt «declasați intelectuali», cari încurcă lumea.

Am văzut odată o caricatură, de care se făcea mult haz: Guvernul liberal, în actuala lui formațiune, înfățișat ca o trupă de circ. Caricaturistul, în spirituala sa creație artistică, a avut o idee ciudată: pe ministrul instrucției publice l'a reprezentat în rolul lui August-Cel-Prost. De ce?

Trebue să apăr aci pe d-l Haret. Ca orice caricatură, era firește, o exagerare. Stângăcia, provenită din lipsa pregătiri speciale, dă uneori iluzia unei insuficiențe mai adânci, organice. Concluzia întemeiată pe o astfel de iluzie, poate fi nedreaptă, în fond. Căci, nu e prost omul nepriceput, care își recunoaște nepriceperea.

Dacă păcatul mărturisit e pe jumătate iertat, este nedrept să se facă d lui Spiru Haret o vină chiar din lipsa de idei conducătoare în

labirintul problemelor puse de organizarea învăţământului şi de conducerea şcolilor. Vorba ce se aude mai des în gura sa, când ia vre-o măsură mai însemnată, este: „asta nu e din capul meu". Mărturisirea servă de un fel de „captatio benevolentiae" pentru motivarea măsurei, dându-i şi o presumţie de temeinicie.

Pe la congresele profesorilor de diferite specialităţi o spune totdeauna sincer: „eu nu mă pricep în ale pedagogiei". E o modestie care i şade bine,—ca ministru de rezort, mai ales. Tot aşa de bine, cum ar şedea, bunioară, unui ministru de războiu, când ar spune celor, în capul cărora e chemet să'i conducă:

„Eu nu mă pricep în ale armatei şi ale războiului. Faceţi voi ce ştiţi".

Or unui ministru de finanţe, care ar spune funcţionarilor din diferitele ramuri ale ministerului său: „Eu nu mă pricep în ale finanţelor şi în ale economiei politice. Contribuţii directe, indirecte, vămi şi toate celelalte, cum s'or fi mai chemând: spuneţi voi, care vă pricepeţi, ce e de făcut în ele şi cu ele. Eu aprob. Admit orce părere. Numai să vină dela ai noştri".

Unii, închipuindu-şi că ministrul de rezort trebue să se priceapă serios în chestiile speciale implicate în ramura activităţii publice pe care o administrează (şi... o reformează !), aruncă pe capul d-lui Haret, ca ministru al instrucţiei, greşalele legii de organizare a învăţământului secundar şi superior. E o nedreptate. Nu dumnialui e autorul legii. D. C. Dimitrescu-Iaşi, dintr'un onorabil sentiment de răspundere, a spus, în mai multe rânduri, în public, cine e autorul.

Şi d. Haret a confirmat indirect mărturisirea d lui C. Dimitrescu-Iaşi: prin lipsa simţământului de paternitate faţă de lege. Numai un tată vitreg şi «adoptiv» de nevoe putea să o maltrateze aşa cum a maltratat'o d. Haret: parte n'a aplicat'o de loc, parte a calcat-o în picioare în mod brutal, parte a nesocotit o prin interpretări fantastice şi o aplică arbitrară. Odată s'a ridicat şi dumnealui, ca un leu-paraleu, s'o apere: când se proecta modificarea ei de către un ministru conservator. Dar ce apăra? Singur nu ştia. In „Revista generală a învăţământului" spunea că apără o «doctrină», — *doctrina* reformei sale. Dar, provocat de „Cultura Română" să spună în ce

constă acea *doctrină*, se uita în toate părţile să auză dela cineva în ce o fi constând oare acea „doctrină".

S'a făcut mult haz atunci de tăcerea perplexă a combativului opozant de pe vremuri.

Dar să nu insistăm deocamdată asupra acestui punct. E destul să se noteze că, despre partea priceperii profesionale, autoritatea publică n'a avut cum şi de unde să câştige prestigiu în persoana d-lui Haret, ca ministru al instrucţiei. Asta este evident, şi uşor s'ar putea demonstra mai pe larg la nevoe.

Trec însă la cealaltă meteahnă.

* * *

Ceeace scade mai repede decât nepriceperea, aproape instantaneu, prestigiul autorităţii, este *lipsa de demnitate*. Nepriceperea mai poate fi discutată; şi, unde este discuţie, rezultatul hotărâtor al deliberării întârzie. Demnitatea or nedemnitatea se impune dela prima vedere. E declaraţia instinctivă a naturei noastre morale. Ca şi în chestii de estetică. Nu aştepţi să ţi se demonstreze că Apolon e frumos, ca să-ţi placă.

O trăsătură caracteristică a demnităţii este să poţi avea curajul de a fi *tu*. A fi una şi a spune că eşti

altceva, e nedemn. *A minți*, sub orce formă, e nedemn.

Cu deosebire în afaceri publice, ca om politic, curajul convingerii, curajul de a spune sincer și lămurit ce gândești, care ți-e ținta, încotro crezi că trebue îndreptat mersul societății, al statului, este condiția celei mai elementare demnități.

Condiția aceasta se impune și mai imperios omului politic *ajuns la cârmă*. Purtarea lui se resfrânge asupra vieții publice. Greșeli'e lui o duc de râpă. Demnitatea or nedemnitatea lui înalță or scade prestigiul autorității.

Este demn un cârmuitor când, bunioară, având convingerea că o lege este rea, cere pe față parlamentului s'o abroge.

E nedem, din contră, când caută s'o compromită prin o aplicare, în adins ridicolă, schilodind o prin călcări intenționate și îndemnând și pe alții s'o nesocotească—așa cum s'a procedat, în timp de aproape doi ani, până mai eri, cu legea instrucției militare în școli.

In administrarea departamentului său special, în conducerea instituțiilor de stat puse sub autoritatea sa, este demn un ministru, când...

Dar să nu mai procedez tot cu

reguli şi definiţii. Să mai schimb metoda. Să trec dela deducţie la inducţie. Să povestesc cum s'a purtat d. ministru Spiru Haret faţă cu una din cele mai importante şi înalte instituţii şcolare din ţară, cu *Seminarul pedagogic universitar din Iaşi*. Cunosc cazul direct. Şi pot zice din convingere: *ab uno disce omnes*

Il relatez aci pe scurt, de pe isvoare. Documentarea celor arătate aci se va face aiurea mai pe larg.

* * *

Directorul „Seminarului pedagogic universitar din Iaşi" — al unei instituţii speciale, care e legată de catedra universitară de pedagogie, aşa cum e legată, după logica naturală a lucrurilor, o clinică de catedra respectivă a facultăţii de medicină, — era adversar politic al d-lui ministru al instrucţiei publice.

Două atitudini se păreau clare şi se impuneau de ideia unei administraţii cinstite şi demne.

Dacă tu, ministru al ţării, eşti mulţumit, ca administrator al intereselor publice, de modul cum îşi împlineşte acel director datoria lui specială, închizi ochii asupra părerilor lui politice şi îl păstrezi la oicul competenţei lui tehnice.

Sau, crezi că ideile lui politice aduc ţării, după convingerea ta, un rău mai mare decât binele isvorât din stricta şi conştiincioasa îndeplinire a rolului de director.

Atunci îl înlocueşti.

Şi îl înlocueşti, sau arătând motivul, ca să se ştie ce spirit politic reprezinţi ca putere actuală în stat. Asta ar fi fost şi lămurit şi demn.

Sau îl înlocueşti pur şi simplu, fără motiv. Şi asta ar fi fost, la urma urmelor, un act de curaj — care aproape se confundă uneori cu demnitatea. In fond, sunt două lucruri deosebite. Dar a avea curajul actelor proprii, chiar când acelea sunt sau par rele, se vede cu ochi buni, ba chiar se admiră.

Inlocueşti pe un adversar politic din locul de director, fără motiv. Ai făcut bine, ai făcut rău? E treaba ta. Dar e director al unei instituţii speciale? Nu i se găseşte un înlocuitor competent, conform legii? Treaba ta, eşti răspunzător în faţa ţării, de modul cum înţelegi să conduci învăţământul public. Ţara e reprezentată în Parlament. Parlamentul te aprobă. Altuia n'ai să dai seama.

E oare şi aceasta o acţiune în adevăr demnă? Nu discut cum e *în*

fond. Ar putea *să pară* demnă: demnitatea forţei brutale. „Aşa vreau, aşa fac.“

D. ministrtu Haret n'a luat faţă de directorul seminarului pedagogic universitar din Iaşi nici una din aceste două atitudini demne.

Cea dântâi, cea mai frumoasă, ar fi fost şi cea mai uşoară. I se dăduseră motivele, s'ar putea zice. Directorul seminarului îşi arătase prin publicitate *) părerea despre tendinţele anarchice ale d-lui ministru Haret.

Un ministru anarhic? Ce enormitate şi anomalie!

Un ministru, pus ca să păstreze ordinea, acuzat de tendinţe şi acte subversive?

Ce monstruozitate!

Dar dacă tu, ministru, eşti revoluţionar din fire şi vrei răsturnarea stării de lucruri actuale, trebue să aibi dreptate, de vreme ce eşti ministru. Calea ta este cea bună. Rătăcit e cel ce te critică. In lături cu el! N'ai puterea în mână? Cine te poate opri să te arăţi ceeace eşti, să fii cum vrei?

Şi asta e parcă demn. S'ar re-

*) Vezi «Cultura Română»; „Cum se slăbeşte respectul legii“ (Anul V, No, 5 şi 6).

duce, nu e vorba, tot la dreptul forței; dar vezi o forță mândră de ea, conștientă de dreptul brutalității sale.

D. Haret a preferit altă cale.

A vrut să facă directorului viața imposibilă prin *șicane*, să l silească să se retragă singur. Directorul însă, și el un soiu de temperament de luptă, și, deosebit de asta, tare pe dreptatea lui, a crezut că e dator să stea, și pe timp de furtună, la cârma instituției create de el, și a rămas să înfrunte cu răbdare și resmnnare «bombardarea» descărcată în contra lui de administrația școlară condusă de „omul școalei".

* * *

Negăsind nici o vină în însăși activitatea directorului, ministrul recurge la un mijloc... ingenios: să-i caute pricină pentru acte făcute *nu de el*, ci de alții, și anume *chiar de minister*.

«*Prima bombă*» aruncată de ministrul Haret, curând după luarea cârmei școalelor, a fost un avertisment dat *directorului* pentru niște reparații și construcții făcute la localul seminarului *chiar de minister*, lucrări în cari directorul n'avusese *absolut*, dar absolut *nici un amestec*.

El numai raportase, ca orice director conştiincios, despre lipsurile localului, nevoile instituţiei, şi ceruse Ministerului să ia măsurile de îndreptare ce va crede de cuviinţă. Atât!

Totuşi ministrul Haret îi dă un avertisment pe motivul că acele reparaţii şi construcţii, hotărâte de minister, tocmite de minister, săvârşite de minister, supraveghiate de minister, plătite *de minister* şi *inaugurate de însuşi ministrul instrucţiei în persoană*, ba încă însoţit şi de ministrul justiţiei, au fost *făcute de director*, fără ştirea şi aprobarea *ministerului*.

Un alt director, mai puţin stăpân pe sine, ar fi înapoiat, poate, curat şi simplu, avertismentul îndărât ministrului, cu observaţia că s'a greşit adresa, că poate s'o fi cuvenind altuia. Dar ce mai prilej plausibil de înlocuire motivată s'ar fi dat astfel ministrului ofensat!

Directorul, fără să-şi piardă sângele rece, a explicat, în o lungă adresă documentată, că însuşi ministerul a făcut acele lucrări, cu arhitecţii lui şi cu oameni angajaţi de dânsul.

Ori câtă rea voinţă ar avea cineva, nu poate să meargă cu încăpăţâ-

narea până a lăsa să se înţeleagă, în mod temeinic, că este incapabil de a vedea realitatea pusă direct sub ochii lui. Ministrul Haret a înţeles, în fine — firește — că acele lucrări, făcute de minister și inaugurate de ministru, n'au putut fi făcute fără știrea ministerului și nici fără aprobarea lui.

Și-a recunoscut greșala? Și-a retras avertismentul, motivat pe o afirmaţie plină de neadevăr? Așa cerea cel mai elementar simţ, de dreptate, respectul de sine și demnitatea. Deci un cuvânt puternic ca Ministrul Haret să procedeze. altfel.

A menţinut avertismentul, dar a schimbat motivul. De astă dată vina directorului nu mai este că ar fi făcut însuși acele reparaţii și constincţii, fără aprobarea ministerului, ci alta. Vina lui este că... *a stăruit* să se facă acele lucrări. Acum, cel puţin, ministrul nu spunea un neadevăr patent. Desigur directorul ceruse și ceruse cu stăruinţă ministerului să nu lase localul seminarului podagogic în ruină și să caute a-l pune în condiţii de a răspunde scopu ui la care e destinat. Din asta ministrul școalelor îi făcea o vină! Directorul, ca să pună limpede pe ministru în situaţia de fapt

a urmărilor unei astfel de judecăţi, îi cere *stăruitor*, chiar atunci, în raportul-răspuns, să binevoiască a chibzui mijloacele de a mări localul şcoalei de aplicaţie de pe lângă Seminarul pedagogic, aşa ca să fie utilizabil pentru *patru* clase, nu numai pentru *două*, de oarece nu mai două clase sunt insuficiente pentru scopul practicei pedagogice.

După această cerere motivată şi stăruitoare, ministrul, consecuent cu el însuşi, trebuia să dea directorului un alt avertisment? Natural. Ba nu. Trebuia mai întâiu să *aprobe* cererea, să procedeze apoi la *îndeplinirea* ei, şi, tocmai la urmă, când totul o fi terminat, să mustre pe director, ba că ceeace a făcut ministerul, a făcut directorul, fără ştirea ministerului; ba că le-a făcut ministerul, dar după cererea directorului!

Dacă nici asta nu e *şicană*, ce mai e „şicană" şi ce mai însemnează cuvântul acesta?

Lucrul a rămas însă clar, din demonstraţiile liniştite şi obiective ale directorului, că ministrul şcoalelor dă avertismente sau pentru acte cari nu sunt ale directorului sau pentru acte decurse din *îndeplinirea datoriei* lui; căci un direc-

tor e *dator* să arate ministrului lipsurile de tot felul ale instituţiei ce conduce şi să ceară satisfacerea lor.

De fapt, cine era acum, îndefinitiv, cel greşit? Cine se abătea de la datorie? Evident, însuşi ministrul. Căci un ministru e *dator* să nu mustre pe un director *pentrucă* şi-a îndeplinit datoria.

In ceeace se chiamă *raţiunea obiectivă a lucrurilor*, avertismentul se întoarcea de drept în contra celui care îl dase în chip aşa de absurd.

Nu însemnează asta o scădere a demnităţii şi prestigiului unei autorităţi publice?

* * *

A doua „bombă" a ministrului Haret. Asta a făcut o explozie de un fiasco aşa de reuşit, încât sgomotul, ce era menită să producă, s'a redus la immensul hohot de râs al întregului corp didactic din Iaşi.

Era nevoie la Seminar de încă doi profesori-repetitori: unul de limba latină, altul de limba germană. Directorul arată ministrului această lipsă şi, uzând de dreptul ce-i dă legea, recomandă numirea a doi profesori buni şi bine cunos-

cuți în Iași. Bugetul Seminarului nu se opunea la sporirea personalului didactic.

Ce răspunde ministrul școalelor?

— Nu se poate admite propunerea D-voastră, fiind *nepedagogică* și în contra bugetului.

In contra bugetului? Era un neadevăr curagios sau o simplă necunoaștere elementară a legilor după cari se administra.

Și într'un caz și în celalt, o cauză evidentă de scădere a prestigiului unei autorități publice, care e datoare să cunoască și ce cârmuește și după ce legi și regule cârmuește. De aceea se promulgă doar legile și se publică regulamentele: ca să nu le cunoască numai țara, ci și aceia cari conduc țara!

Dar motivul cel tare al refuzului ministrului de a numi doi profesori la o școală, care avea nevoe de ei, era cel pus în fruntea ordinului ministerial: numirea ar fi *nepedagogică!*

Cuvântul era menit să jignească susceplibilitatea unui director de seminar *pedagogic*, profesor de *pedagogie* la Universitate, autor cunoscut de scrieri asupra *pedagogiei* teoretice, și de opere didactice. Ministrul, dela înălțimea sa de șef

suprem al şcoalelor, spunea astfel, în mod oficial, într'un act public, acestui „reprezentant al ştiinţei pedagogice“ — cum se zice în limbajul oficial — la una din cele două universităţi ale ţării:

— D ta nu ştii pedagogie. Ce propui d ta ministerului să facă, e *nepedagogic!*

Intenţia evidentă *de a supăra* printr'o ofensă publică, aruncată aşa arbitrar şi nemotivat, a produs un efect cu totul contrar.

Directorul a râs cu lacrămi şi s'a bucurat nespus de mult de o nostimadă aşa neînchipuit de hazlie. Să dai o avere întreagă, ca s'o poţi obţine dela un adversar, ministru al şcoalelor. Nici celebrul Bai-Ganciu al Bulgarilor, dacă ar fi ajuns ministru de instrucţie, n'ar fi isbutit să facă o figură mai comică.

Răspunsul oficial telegrafic al directorului a fost scurt şi ...respectuos:

— Propunerea subsemnatului respingându se ca *nepedagogică*, am onoare a vă aduce la cunoştinţă că şcoala va rămânea fără profesori de latineşte şi germană. Rog avizaţi.

Profesorii, propuşi a fi numiţi la

seminarul pedagogic, se întrebau, miraţi şi revoltaţi.

— Adică de ce o fi *nepedagogică* numirea noastră la instituţia asta? De aşa proastă reputaţie ne bucurăm noi, în corpul didactic?

Părinţii elevilor, care ţineau să afle de ce copii lor nu învaţă latineşte şi nemţeşte, holbau ochii, când auziau motivul dat de ministrul şcoalei. Intre ei, şi cu alţii, pe la cafenele, prin colţuri de stradă, la restaurante, se întrebau unii pe alţii:

— Adică, rogu-te, de ce o fi *nepedagogic* să se înveţe limba latină şi germană de copii?

— Ba eu te întreb: de ce o fi *nepedagogic* să aibă şcolele profesori?

Se înţelege că ministrul, în cele din urmă, s'a văzut nevoit să facă numirea celor doi profesori, din care unul era fratele unui deputat liberal.

Asta a fost a doua „bombă". Cuvântul „bombă" e luat din jargonul funcţionarilor înalţi din imediata apropiere a ministrului, colaboratori şi inspiratori ai „omului şcoalei".

Unul din ei, când se prepara marea lovitură de anulare în masă

a numirilor atâtor profesori secundari, venind în Iaşi, spunea misterios şi important prietenilor indiscreţi:

— Se prepară o mare „bombă"!

Spiritele erau obişnuite până atunci numai cu bombele aruncate de artilerie încontra satelor răsculate. Cel care vorbia de „bomba" fabricată în atelierele ministerului instrucţiei încontra profesorilor secundari, era, de altfel, dintre spiritele „generoase", crescute în atmosfera de idei a fabricanţilor de tot felul de bombe sociale şi socialisto-anarhiste, şi sta în legătură cu cei bănuiţi de instigatori ai răscoalelor, adică de făuritori de „bombe" la sate încontra oraşelor. Ce minunaţi jongleuri de „bombe" şi socialiştii ăştia! Dela sate aruncă „bomba" răscoalelor încontra oraşelor; şi din oraşe, tot ei, ca guvernanţi, aruncă bomba tunurilor, „bomba" autorităţii statului încontra satelor, adică încontra „bombei" răscoalelor!

Bombe şi iar bombe!

Şi le aruncă foarte bine, jongleurii noştri.

Le prind şi le trimet, fără să li se întâmple nimic, nici un ne-ajuns. Numai că nu are cine să le aplaude

virtuozitatea, decât tot numai ei. Publicul n'are răgaz să aplaude, pentru simplul cuvânt că, în circul istoric al vieţei contimporane, bombele socialiştilor noştri se sparg tocmai şi numai în capul publicului.

Dar să ne întoarcem la „bombele“ noastre!

*

A treia „bombă“! Seminarul pedagogic, menit să înveţe pe viitorii profesori metodele cele mai raţionale, isbutise, după multe sforţări, să obţină o frumoasă colecţie de aparate pentru studiul ştiinţelor fizico-himice şi una, tot aşa de preţioasă, pentru ştiinţele naturale.

„Omul şcoalei“, ajungând ministru al şcoalelor şi auzind că instituţia pregătitoare de profesori a avut norocul să obţină, tocmai prin stăruinţele directorului, nişte colecţii aşa de remarcabile, dă ordin directorului să restitue numai decât ministerului cele două colecţii; să le împacheteze şi expedieze la Bucureşti, de urgenţă.

Şi fiindcă răspunsul efectiv şi aşteptat se întârzia, Ministrul, enervat, trimite un arhitect al ministerului cu ordinul să ridice neapărat colecţiile şi să le aducă cu el

la Bucureşti. Să nu le mai lase o zi seminarului pedagogic din Iaşi.

Pretextul? Ministrul are de gând să numească o comisie cu însărcinarea de a face o comandă de mai multe colecţii pentru şcoli şi are nevoie să studieze, pentru acest scop, şi colecţia de aparate fizico-himice şi cea de ştiinţe naturale dela Seminarul pedagogic universitar din Iaşi.

Directorul, mirat că nu primeşte încă şi un avertisment pe motivul că a luat «fără ştirea ministerului» acele colecţii sau că ministerul le-a dat seminarului „în urma cererii şi stăruinţei" lui, şi-a permis a arăta telegrafic d-lui ministru Haret că, pentru cercetarea colecţiilor Seminarului pedagogic din Iaşi, e mai uşor să vină comisia la Iaşi decât colecţiile la Bucureşti. Dar nu s'a mulţumit, firește, cu acest răspuns, care desigur n'ar fi avut darul să convingă pe ministrul şcoalelor. A pus în mişcare pe unii profesori liberali, mai cu scaun la cap şi mai cu trecere în politica locală. Aceştia, deşi amici ai d-lui ministru Haret, au avut bunătatea să confirme raţionamentul directorului şi să încredinţeze pe administratorul suprem al şcoa-

lelor—pe onoarea şi pe răspunderea lor — că în adevăr un Seminar pedagogic, ca să arăte metoadele de predare a ştiinţelor experimentale şi descriptive, are absolută nevoie de aparate pentru experienţe şi de obiecte de intuiţie, şi că, dacă se cer îndărăt colecţiile Seminarului pedagogic din Iaşi numai ca să fie studiate de o comisie din Bucureşti, e în adevăr mai practic să vină acea comisie la Iaşi decât colecţiile la Bucureşti. Primo: ar costa mai puţin. Al doilea: membri comisiei n'au nevoie să fie ambalaţi de alţii; s'ar putea „ambală" singuri. Al treilea: membri comisiei sunt mai puţini la număr, decât atâtea maşini, borcane, animale puse în spirt sau împăiate, din cele două colecţii. Al patrulea: membrii comisiei nu se pot strica aşa uşor, ca nişte aparate, din cauza transportului. Fiind fiinţe vii, se pot apăra singuri de micile neajunsuri ale călătoriei, — cari de altfel se şi îndemnizează cu diurne. Şi alte multe argumente, de cari nu-mi mai aduc aminte.

Care din aceste argumente—sau care altul, necunoscut de mine — o fi avut darul să convingă pe marele administrator al intereselor

învățământului public? Nu știu. Colecțiile au fost lăsate deocamdată Seminarului pedagoic «până la noi dispozițiuni».

* * *

Toată svârcolirea și enervarea ministrului a avut doar de rezultat să facă și pe amicii săi de aproape să se întrebe:

— Oare după care logică procedează „omul școlii" în conducerea școalelor din țară? Dacă vrea să lovească în *director*, mijlocul e oare să lovească în *instituția* statului și numai în ea?

Și atunci problema, ce se punea isteții administrative, părea lămurită: să se caute un mijloc de a lovi *și în director, nu numai în instituție.*

Ați observat vreodată fenomenul următor? Doi trei oameni se opresc în stradă, se uită în sus spre cer, cu persistență. Curând după ei, un alt trecător, văzându-i că își frâng gâtul, ca să se uite în sus, se oprește și el, se uită și el în sus. Nu trece mult, și alți doi trei, văzând atâția oameni că stau în loc și își sucesc gâturile, ca să se uite în sus, se opresc

şi ei, şi se uită şi ei în sus. Treptat, alde gură-cască se adună, se grămădesc, umplu strada, opresc circulaţia; pietonii n'au loc să treacă; birjarii strigă „la o parte“ ; trăsurile se opresc şi ele ; şi trecătorii, grăbiţi, uită un minut mobilul grabei. Toţi se uită în sus, sugestionaţi, robi ai imitaţiei.

Ştrengarii din stradele Parisului fac uneori astfel de farse lumii. Adesea nu e nimic de văzut în sus, în direcţia privirilor. Când este ceva, cât de puţin — o lumină, un balon — alde gură-cască au un motiv puternic să persiste în căutarea lui.

Acelaş fenomen se întâmplă şi în lumea mai abstractă a cugetării.

O ideie obsedantă pentru doi trei oameni se întinde ca pecinginea asupra spiritelor mediului intelectual înconjurător, treptat, până unde comunicaţia sufletească se întinde şi ea. Când ideia obsedantă se învârteşte în capul unui om influent, fenomenul contagiunii se produce cu o repeziciune şi intensitate uimitoare. Îi intră în cap unui ministru : să caute un mijloc de a lovi într-un funcţionar public, adversar politic, într-un mod oarecăre ? Gândul âsta nu bâzâe mereu numai în capul ministrului ; începe să bâzâe în capul

secretarului general, în al inspectorilor, în al directorilor de serviciu, etc ; apoi începe să bâzâe în capul prietenilor politici, cari vin mai des în contact cu ministrul, cu secretarul general, cu directorii de serviciu, cu inspectorii ; şi aşa mai departe. Mintea tuturora se îndreptează, hipnotizată către aceiaşi idee, oricât ar fi de puţin importantă în sine. E cazul acelor perde-vară ce se adună de cască gura la câte un balon înălţat.

Problema deci era : să se caute un mijloc de a lovi şi *în directorul* seminarului pedagogic din, laşi personal, *nu numai* în fiinţa seminarului.

Cum ? Deliberaţie profundă, de un colosal interes public!

— Să'i dăm avertismente.

— N'avem motiv. Se întorc în contra noastră, la urma urmelor. Şi rămân fără efect: directorul raţionează şi nu le consideră ca serioase: nu-şi dă demisia !

— Să nu i admitem cereri de numire de profesori ?

— Ţipă lumea. Şi apoi nu-l lovim pe el. Şi chestia este să-l lovim *şi pe el.*

— Ce păcat că Seminarul pedagogic nu e internat. Am şti noi să înjghebăm o mică infamie.

— O idee! Strigă cel mai isteț. Să-i reducem leafa la votarea bugetului.

— Nu faceți nimic, replică un ieșan. Acolo e invulnerabil.

— De ce? De ce? E bogat?

— Ba nu. Sunt oameni bogați, cari sunt foarte vulnerabili... acolo. Nu din cauza asta este invulnerabil, ci pentru un cuvânt simplu și ciudat: nu ține la bani. Așa l'a croit firea.

Mulți înălțară din umeri, ca în fața unei absurdități neînțelese.

— Are însă o manie: ține la seminar. Când a fost odată vorba să se desființeze instituția asta din Iași, pentru economii bugetare, el a propus să i se scază sau chiar să i se taie leafa toată, numai să rămână instituția neatinsă. Și atunci, în adevăr, i s'a r e d u s l e a f a la suma ridicolă de 80 lei pe lună, cât are un servitor, pe când colegul lui din București, pentru aceiași slujbă, primia vreo 360 de lei. Și a muncit, cu 80 lei pe lună, cu aceiași sârguință ca și înainte, și desigur nu cu mai puțin ezl decât colegul său din București.

Deci altă parte sensibilă să-i căutăm.

— Dar atunci partea sensibilă e găsită.

— Care?

— Dacă mania lui este să lucreze pentru organizarea şi desvoltarea seminarului pedagogic, apoi...

— Ei bine?

— Ei bine... să-i luăm seminarul! Mai mare durere sufletească se poate?

— Bine, dar...

— Ce dar?

— Nu facem rău şi seminarului, cu asta? Dacă-i luăm lui seminarul, luăm şi seminarului pe omul care l'a creat şi-i cunoaşte rostul.

— Nu e vorbă de asta, hotărâ d. ministru Haret. Problema e deslegată. N'a fost chestia: să se găsească un mijloc de a lovi *şi în director*, *nu numai* în instituţie? Ei bine, s'a găsit. Dacă luăm directorului seminarul, suferă şi seminarul, cât poate suferi o fiinţă abstractă, o entitate fără nervi, fără inimă, fără sânge, fără creer... Dar mai sigur e că va suferi directorul, care şi-a pus acolo tot sufletul, zece ani de muncă, de încordare, de creaţie laborioasă, de griji şi mulţumiri ideale. E o parte din viaţă, din inima lui acolo... O să'l doară!

— Evrica!

Şi toţi aplaudă.

Soluţia li se părea aşa de simplă în genialitatea ei, şi aşa de genială în simplitatea ei, încât unora le venea să râză, aducându şi aminte de o scenă comică dintr'o comedie. Unul, voind să fugă dintr'o casă, îşi bătea capul cu întrebarea: pe unde să iasă? Pe fereastră? Pe coş? Pe unde? De odată să isbeşte pe frunte. O idee luminoasă: să iasă ...pe uşă. Numai la asta nu se gândia. Şi tocmai calea asta era cea mai naturală.

Tot aşa s'a bătut pe fruntea sa genială ministrul instrucţiei, când i-a venit or i s'a dat soluţia: să înlocuiască pe directorul seminarului pedagogic!

Bine; să-l înlocuiască; dar pe ce motiv?

Capetele se pleacă pline de gânduri adânci, frunţile se încreţesc, parcă ar medita problema originii lumii, or a viitorului stat socialist, fără clase sociale şi fără cârmuire.

Nimănui nu i venea în gând ideia cea mai simplă: să-l înlocuiască fără motiv.

Trebuia motiv!

— Să căutăm motivul. Dar să

nu mai facem ca cu avertismentul. Reparaţiile, e drept, n'au fost făcute de el. O, dacă ar fi fost de el! Ce mai prilej de scandal! Ce mai anchete! S'a înşelat statul! Necinste!—Păcat. Dar n'a trecut prin mâna lui nici cinci parale. Banii au trecut direct din mâna ministrului în mâinile arhitectului angajat de minister cu reparaţia şi construcţia. Aşa că, dacă ar fi avut cineva prilejul să «ciupească» ceva de aici, acela ar fi, doamne fereşte, mai de grabă ministrul însuşi.. Sau or cine altul.

In tot cazul, directorul nu! nu! nu!

Incă odată, păcat!

Motivul ăsta, cel mai eclatant, ne scapă. Nu rămâne decât să căutăm vre o călcare de lege.

— O călcare de lege! O călcare de lege! strigă ministrul, cu accentul desperat al lui Richard III, când cerea: «Un cal! un cal! Regatul meu pentru un cal!» Era patima omului, care şi a pus ca ţintă a vieţii: să merite tot aşa de bine epitetul de «omul legii» ca şi pe acela de «omul şcoalei». Certificatul de «omul legii» s'a şi grăbit să-l ia dela instanţa cea mai înaltă şi competentă a ţării în materie de inter

pretare a legilor, dela Casaţie : secţia «Contenciosului administrativ»...

Aşa dar : o călcare de lege !

Dar nu se găseşte nici o călcare de lege din partea lui. Atunci, cel puţin vre-o călcare de reguli, de interpretări şi aplicări de regulament, de precedente admise...

— Nu e.

— Atunci *să facem noi o călcare* — căci noi ştim să călcăm legile şi regulele—şi să dăm fapta noastră pe seama lui ; şi apoi, în numele legalităţii şi al frumoaselor principii, să-l găsim vinovat.

— Perfect ! Soluţia s'a găsit şi prilejul se poate născoci ori când.

Iată-l şi născocit. Un profesor de limba franceză — *nomina odiosa* — s'a retras de bună voe dela Seminarul pedagogic, spunând directorului, din Iunie, şi verbal şi prin scrisoare, că dela toamnă nu va mai putea funcţiona la acea şcoală. Directorul a arătat ministerului această hotărâre a profesorului de franţuzeşte şi a cerut să numească în locu-i pe altul. Ministrul a aprobat cererea directorului şi a numit alt profesor de limba franceză în locul celui retras de bună voe.

Un fapt fără importanţă, şi săvârşit în toată regula, nu e aşa ?

Ministrul numeşte un profesor în locul rămas vacant prin retragerea altuia.

Ei, nu. Vă înşelaţi. Acest fapt simplu se poate complica. Din regulat, se poate preface în neregulat. Cum? Aci e toată măiestria geniului inventiv al unei administraţii pătrunse de spiritul îndatoririlor sale publice.

Acel profesor de franţuzeşte nu şi-a dat demisia *în regulă*.

Nu e vorbă: aşa au procedat până acum şi ceilalţi profesori, cari s'au retras dela Seminar. Au spus directorului, directorul a comunicat ministrului, şi ministrul a numit pe alţii în locul lor.

— Da; dar ei nu s'au plâns ministrului că au fost înlocuiţi fără să şi fi dat demisia în regulă.

— Dar nici acesta de franţuzeşte nu s'a plâns. Şi au trecut câte-va luni dela începerea şcolilor. Şi nici gând nu are să se plângă.

— Nu face nimic. *Îi-l facem să se plângă!*

— Dar atunci plângerea s'ar îndrepta parcă în contra ministrului, căci *el* a aprobat cererea directorului de a se numi un alt profesor, *el* a numit alt profesor, fără să aibă demisie în regulă din partea

celui retras. *El* a hotărât, cum a crezut de cuviinţă.

— Natural, dar să facem din asta o vină directorului.

Şi aşa a procedat cinstita, inteligenta şi demna administraţie a d-lui Haret.

Profitând de slăbiciunea de caracter a profesorului retras, ministrul Haret i a sugerat, prin adresă oficială, ideia că lipsa unei demisii în regulă ar avea oare-care însemnătate, şi că el, „omul şcoalei", ar fi dispus şi ar dori să dea o importanţă deosebită acestei împrejurări, dacă profesorul retras ar binevoi să reclame că a fost înlocuit fără ştirea şi voia sa.

Ce a făcut profesorul de franţuzeşte? A reclamat? Da şi nu. Aci e un adevărat mister. Profesorul asigură într'un ziar din Iaşi că n'a reclamat. Ministrul afirmă oficial că are o reclamaţie „categorică" din partea lui. Pe care să credem?

Pe amândoi, ca să nu se supere nici-unul.

La urma urmelor, ne este indiferent care spune aci un ne-adevăr. N'avem mijlocul de a controla.

Dar ministrul Haret nu se sfieşte a face altă afirmaţie oficială din cele mai hazardate. Faptele şi logica îl desmint immediat.

Cine numeşte şi înlocueşte profesorii din şcoalele regatului român?

Ministrul instrucţiei. Evident. Cine altul? El e singur în drept, el are singur autoritatea de a face aceasta, conform legii. El a aprobat şi admis retragerea profesorului de franţuzeşte dela Seminarul pedagogic din Iaşi. El a numit pe alt profesor în locul rămas vacant.

Totuşi ministrul Haret, care a făcut singur toate aceste acte de guvernământ, impută oficial directorului Seminarului că el, directorul, le-a săvârşit; că adică el, directorul, a înlocuit, cu dela sine putere, pe bietul profesor retras de bună voie,—dar fără voia şi ştirea sa—şi că, astfel, «a încălcat drepturile şi atribuţiile ministerului!»

Iacă un motiv ingenios, admirabil. Nu e aşa?

Rămâi pe gânduri, uimit, şi nu ştii de ce să te minunezi mai mult. Pe d'asupra tuturor îndrăsnelelor sălbatece cu cari se brutalizează adevărul, e, însă, ceva care te înspăimântă.

Faptul că un om, un profesor, un *educator* s'a pretat la rolul josnic de instrument al unei răsbunări, tăgăduindu-şi cuvântul spus şi renegând pe cel scris, este, ne-

greşit, o *ruşine*. Acela nu poate fi educător, e o greşeală că e profesor şi nu este nici *un om*.

Dar faptul că s'a putut găsi un *ministru*, care să-şi uite până la aşa grad posiţia şi rolul său în stat, încât să se coboare la urzirea de intrigi meschine şi la născociri de pretexte ridicule spre a înjgheba o învinuire nedreaptă şi absurdă în contra unui slujbaş, care şi a îndeplinit numai datoria, — asta e o *nedemnitate monstruoasă* şi o primejdie publică. Cel însărcinat de stat cu întărirea caracterelor ispiteşte şi perverteşte pe cei slabi de îngeri, prigoneşte şi urgiseşte pe cei conştiincioşi. Cel însărcinat de stat cu paza şi administrarea dreptăţii, făureşte singur cazuri de nedreptate strigătoare. Cel însărcinat de Stat cu îngrijirea intereselor publice, înjoseşte puterea şi autoritatea lui, prefăcând-o în unealtă de răsbunare personală, în contra intereselor obşteşti.

S'a auzit de gardiştii, cari s'au folosit de mijloacele slujbei lor, ca să calce casele oamenilor, date în paza lor sub garanţia statului şi cu plata cetăţenilor jăfuiţi.

Când ajunge bietul cetăţean să-i fie mai frică de gardistul care l

păzește decât de hoțul care îl pândește, ce se alege de încrederea în puterea publică, ce se alege de liniștea pentru care societatea își creiase organele constitutive ale autorității sale?

Când ajunge sluibașul public, în îndeplinirea corectă a îndatoririlor sale, să-i fie mai frică de năpastea asupririlor arbitrare ale superiorului abuziv decât de greutățile inerente oricărei sarcine publice — un adevărat martiriu sufletesc, când vrei să ți-o îndeplinești bine și cinstit — ce se alege de prestigiul moral al autorității, și de rațiunea de a fi a statului?

* * *

Să încheiăm.

Ne-am propus să procedăm inductiv, spre a determina atitudinea demnă sau nedemnă a unui cârmuitor în conducerea afacerilor interne ale administrației sale.

Avem acum înaintea noastră o serie de cazuri concrete, acte de guvernământ datorite activității ministrului instrucției.

1. Iacă un ministru, care are la îndămână toate mijloacele de informație: — dosare, poștă, telegraf, inspectori — spunând unui director:

— Domnule, ai făcut niște re-

paraţii şi construcţii fără ştirea şi aprobarea ministerului. Te avertizez pentru această abatere dela datorie. Altădată, dacă vei mai face aşa, te pun să le plăteşti din punga d-tale.

Se dovedeşte că reparaţiile şi construcţiile nu le-a făcut directorul fără ştirea şi aprobarea ministerului, ci le a făcut însuşi ministerul, desigur cu ştirea şi aprobarea sa proprie, iar la inaugurarea lor a asistat însuşi ministrul în persoană.

Deci ministrul, în ordinul său oficial, spusese un neadevăr. Din neglijenţă? A fost nepăsare în cunoaşterea realităţii?

Asta însemnează lipsă de seriositate în îndeplinirea datoriei sale.

A fost pripă în luarea unei rezoluţii pe baza unor informaţii insuficiente?

Uşurinţă.

A fost dorinţa de a şicana fără cuvânt un director nevinovat?

Abuz de putere: o călcare ruşinoasă a jurământului depus, când a luat înalta slujbă de cârmuitor; trădare a intereselor publice; o monstruozitate morală.

In orice ipoteză te pui—neglijenţă, uşurinţă sau perversitate—prestigiul autorităţii cade.

2. Se învederează „eroarea“ oficială a ministrului. I se dovedeşte că fapta, atribuită directorului, nu este a directorului, ci a ministerului însuşi.

Ministrul recunoaste, tacit nu expres, că *s'a înşelat*. Totuşi, nu ridică vina deasupra directorului. Schimbă doar motivarea.

— N'ai făcut d-ta acele lucrări, le-a făcut ministerul, dar d-ta le-ai cerut. Deci rămâi vinovat „pentru abatere dela datorie“.

Ce este asta? Necunoaştere a datoriilor elementare ale slujbaşilor din administraţia proprie? Dezorientare? Rătăcire? Ce a mai fenomenală răsturnare a noţiunilor sau cea mai cinică întrebuinţare a puterii? Să faci din „împlinirea datoriei“, „abatere dela datorie“, este culmea artei de a'ţi bate joc de rolul ce ţi-a încredinţat Statul ca îngrijitor al intereselor lui superioare.

Concluzia? La orice hipoteză te-ai pune — ignoranţă, rătăcire, aberaţie ori persiflare a rolului tău propriu — demnitatea lipseşte, prestigiul cade.

3. Să le mai rezumez pe celelalte?

Ce înseamnă să refuzi a numi profesori la o şcoală, sub cuvântul că asta nu e „pedagogic“?

Dându-se mai ales împrejurările, în cari s'a dat acest răspuns, şi efectul produs asupra lumii şcolare şi a publicului, cum se poate acorda cu demnitatea unei autorităţi stăpânite de ideia datoriilor sale?

Ce ipoteză să pui pentru explicarea enormei bulete? Iarăşi ignoranţă, desorientare, nepricepere? Iar neglijenţă şi uşurinţă? Sau reavoinţă abuzivă şi ridiculă?

Care din acestea nu scade prestigiul autorităţii?

4. Opriţi-vă gândul apoi o clipă şi asupra faptului următor.

O şcoală, creată de stat cu scopul de a obişnui pe viitorii profesori cu noile metode didactice, are o colecţie de aparate, necesare la facerea lecţiilor de fizică.

Şeful suprem al şcoalelor face act de autoritate, poruncind directorului să împacheteze aparatele şi să le restituiască ministerului. Ordinul e găsit absurd chiar de prietenii lui politici.

Marele îngrijitor al intereselor învăţământului, ministrul instrucţiei, dă din nou cu oiştea în gard.

Dece se abate dela datorie? Dece merge în direcţia opusă ţintei ce ar trebui să urmărească? Nu vede? Nu ştie? Nu vrea?

Care din aceste explicaţii se acordă cu demnitatea?

5. Şi acum o culme care le întrece pe toate.

Eşti ministru al instrucţiei publice şi vrei să depărtezi dela locul său de muncă sârguitoare, cinstită, folositoare, pe un om devotat carierei sale culturale. O greşeală; nu e aşa?

Acelui muncitor nu-i găseşte nici o vină. Greşeala ta se agravează, e abuz de putere.

Ca să salvezi „aparenţele", îi *născoceşti* o vină: erori de formă, fabricate tot de tine. Devii *nedemn!*

Cuvântul e slab, ales din adins fără putere dislogistică. Determinăm numai cuprinsul logic al unor noţiuni. Facem simple constatări, scoase din analiza unor acte de guvernământ; şi arătăm efectul lor asupra conştiinţei sociale. Şi, fiindcă în conştiinţa socială se găsesc mai mult decât idei, se găsesc sentimente, studiul de psihologie socială trebue să se complecteze cu conceptul aprobării şi desaprobării, cu judecata şi apreciarea morală a sufletului colectiv. In cazul de faţă, sufletul social se pronunţă chiar asupra valorii uneia din condiţiile ei de viaţă socială organizată: asupra autorităţii publice — garanţia or-

dinei, şi-a posibilităţii de viaţă în comun. Calificativele, cari exprimă sentimentele sociale, cuvintele eulogistice sau dislogistice, provocate de modul de a fi al autorităţii, se aplică însăşi puterii ce alcătueşte temelia societăţii şi a statului.

Şi cum se pronunţă sentimentul public asupra faptelor de mai sus ale ministrului instrucţiei ?

Cum le apreciază orice conştiinţă nepervertită? Limba, această manifestare sensibilă a sufletului colectiv, are cuvinte, cari însemnează mai mult decât simple idei; cuvinte, cari coprind în ele şi o judecată morală. Ele nu se mărginesc a denumi lucrul, a relata faptul, e povesti întâmplarea. Exprimă o sentinţă a cugetului: aprobă, desaprobă, osândesc, înalţă. Vorba «minciună», nu arată numai că cineva „a spus ceeace nu este". Vorba «minciună» e o palmă uriaşă a poporului de azi şi a generaţiilor trecute, pe obrazul celui care «spune ceeace nu este». Implică o condamnare şi o pedeapsă dată de conştiinţa morală neperitoare a geniului etnic.

Când un ministru impută unui director că a făcut ceeace n'a făcut, acel ministru «spune ceace nu

este», şi spiritul vecinic viu al poporului în limba românească îi zice că «minte».

Şi a minţi e nedemn.

Când un ministru «minte», ca ministru, oficial, conştiinţa socială îl reprobează şi prestigiul autorităţei scade. Iar când, pe temeiul «minciunilor» făurite de el însuşi, loveşte un funcţionar al Statului, care îşi vede conşiincios de sarcina publică încredinţată competinţii lui speciale, autoritatea, desbrăcată de prestigiu prin lipsa respectului de sine şi de adevăr, devine *odioasă* : din sprijin al ordinei se preface în vrăjmaş al ei. Fapta lui capătă însemnătate simptomatică. Vezi în ea forţa disolvantă a spiritului anarhic în lucru. Disoluţia socială e pe cale. »

Şi aci e marea primejdie a timpului şi ţărei noastre.

* * *

Dacă d. Spiru Haret ar fi ceva mai cult, conştiinţa sa ar avea de ce să încerce remuşcărei aspre, de o ordine morală înaltă. Nu mai e vorba aci de purtarea sa faţă de un om, sau chiar de o instituţie. Nu e vorba de ceva secundar şi trecător.

A lovit un om? Nu e nimic. Nu

l'a omorât. Fostul director al Seminarului pedagogic universitar din Iaşi ştie să lupte ; e oţelit în contra durerii ; a îndurat din copilărie greutăţile vieţei, ridicându-se prin muncă cinstită, sprijinit pe propriile lui puteri, condus de un ideal, susţinut de mângâerile unui cuget curat. Un astfel de suflet nu e în puterea oamenilor, ci numai în puterea lui D-zeu ; şi nimic nu l distruge. D l min. Spiru Haret n'a putut să-i facă nici un rău, personal.

S'a distrus o instituţie ? Nu e nimic. Funcţiunea ei şi-o poate relua, pe altă cale, o viaţă socială *sănătoasă*.

E vorba aci de ceva mult mai serios si grav, deşi mai abstract şi deci fără răsunet puternic în sufletele goale, rămase în urmă pe calea desvoltării istorice a conştiinţei morale moderne, atât de complexe.

Dacă d. Spiru Haret ar fi ceva mai cult, ar înţelege marea însemnătate ce are „prestigiul autorităţii publice" în faza prin care trece evoluţia sufletească a societăţilor omeneşti de azi.

Şi s'ar gândi la o mulţime de lucruri, cari i-ar încărca greu cugetul, pornit să facă fapte menite să scază prestigiul autorităţii. S'ar gândi că schimbările aduse de timpurile moderne în concepţiile despre lume şi viaţă, revoluţia adâncă

ce a urmat în ideile morale, în convingerile despre bine şi rău, despre ce e permis şi oprit, lăudabil şi blamabil, au dat naştere unei crize sufleteşti din cele mai periculoase în epoca noastră. Credinţa religioasă, care servia de călăuză mulţimii, şi-a perdut azi din puterea şi autoritatea de altă dată. Lucrul este incontestabil, or-cum l'ar aprecia unii sau alţii. Pentru cine cugetă mai adânc, el este o durere. Cu credinţa, s'au prăbuşit în discredit şi bazele moralei teologice. Lucru iarăşi dureros, dar tot aşa de incontestabil.

S'ar gândi mai departe că forma patriarhală a vieţii politice, cu autoritatea hotărâtoare a autocratului, a încetat de mult. Soarta individului s'a lăsat hotărârilor conştiinţei lui— luminate or nu, e altă chestiune. Asemenea soarta mulţimii: în voia hotărârilor ei directe or indirecte, prin formele determinate de organizaţia de stat. Cârmuire proprie individuală, cârmuire proprie socială: auto-cârmuire dedusă din autonomie morală, — iată situaţia conştiinţei moderne.

Nici-o autoritate din afară, care să dicteze linia de conduită. Chiar autoritatea publică, singura „auto-

ritate" modernă, de care se mai vorbeşte, este doar o delegaţie, un simbol al autonomiei sociale, organizate în stat, şi aceasta, la rândul său, un product firesc al evoluţiei conştiinţei omeneşti în general. Şi atunci ar vedea că prestigiul moral al autorităţii publice este proectarea în afară a suveranităţii conştiinţei sociale omeneşti; şi că cine deţine o putere publică, reprezintă *in concreto* voinţa publică, întrupată într'un organ de stat, care există numai în funcţiune de conştiinţă socială. Şi d'aci ar trage concluzia inevitabilă că indivizii ce alcătuesc, la un moment dat, organul public concret al voinţei generale, au *raţiunea de a fi, ca funcţionari publici, numai întrucât îndeplinesc hotărârile voinţei colective formulate în legi.*

Şi ce orizont superb de impunătoare deducţii s'ar deschide înaintea minţii d-lui Haret, dacă ar fi mai cult. Sancţiunea, pusă pentru susţinerea legilor, face din autoritatea publică *singura autoritate modernă efectivă.* Sancţiunea religioasă e de mult sdruncinată. Pentru mulţi, frica de iad şi nădejdea în bucuriile raiului, după moarte, nu mai produc nici un efect asupra con-

duitei. Iar sancţiunea morală, la rândul ei, atârnă de gradul de desvoltare al sentimentului moral, de luminarea mai raţională a conştiinţei; şi educaţia tinerimei, nici chiar aceea de stat, nu face mai nimic, în astă privinţă, nici măcar pentru orientarea mai temeinică a sufletelor în noţiunile esenţiale ale moralei. Studiul eticei s'a şters la noi din programul şcolilor de cultură generală.

Nu rămâne decât o călăuză hotărâtoare pentru viaţa socială: legea şi autoritatea publică.

Injoseşte-o, nimiceşte-o şi pe aceasta. Prefă o şi pe dânsa în unealtă meschină a egoismului, a răsbunărilor personale!

Ce profanare şi sacrilegiu pentru o conştiinţă desvoltată!

Dacă ar fi ceva mai cult d. Spiru Haret, ce prilej de remuşcări crâncene i ar da numai una din multele sale greşeli: scăderea prestigiului autorităţii publice.

Dar d. ministru Spiru Haret e fericit. Nu vede realităţile pământeşti. Domnul i-a hărăzit „împărăţia cerurilor".

BIBLIOTECA UNIVERSITĂŢII · IAŞI ·

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

198

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

30 APR

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY